

מבוא:

חלק ממטרות היסוד של החינוך הערכי במערכת החינוך הן "טיפול מעורבות בחיי החברה הישראלית, נכונות לקבל תפקידים ולמלאם מתוך מסירות ואחריות, רצון לעזרה הדדית, תרומה לקהילה, התנדבות וחתירה לצדק חברתי במדינה ישראל" (חוק חינוך 2000). משרד החינוך נערך בימים אלו למימוש הכתוב בחוק, על ידי הרחבת התוכנית "מחויבות אישית" לתוכנית מעורבות חברתית מובנית, שתתקיים לאורך שנת הלימודים ובמשך כל שנות הלימודים ברצף חינוכי מכיתה ד' ועד כיתה י"ב.

התנדבות וסולידריות קשורות זו בזו. הביטויים "אחריות הדדית", "עניי עירך קודמים לעניי עיר אחרת", "מעשר עני", "גמילות חסדים", "מתן בסתר" – הם כולם מושגים מהתרבות היהודית, העוסקים בחובתם של חברי הקהילה לדאוג זה לזה. גם בתרבויות האחרות הקיימות בארץ רווחים מושגים של נתינה לזולת.

בעיתות חירום ומלחמה אנו עדים להתגייסות מהירה של אזרחים וארגונים מהמגזר השלישי ומהמגזר הפרטי לסייע לעורף. בני נוער רבים נוטלים גם הם חלק במאמץ הכולל ומתנדבים במסגרות שונות.

ההתגייסות של העורף למען עצמו אכן מחממת את הלב, ועם זאת היא מעלה שאלות ותהיות, שהחברה הישראלית מתחילה לבדוק ולחפש להן תשובות:

- מה היה קורה אלמלא הארגונים היו מתערבים ופועלים?
- מהם המניעים, הגלויים והסמויים, העומדים מאחורי מעורבות קהילתית של ארגונים עסקיים שונים?
- מהי תפיסת העולם של ארגונים חברתיים שונים ומה משמעותה של תפיסה זו עבור הפרט, הקהילה והחברה?
- כיצד למנוע כפילויות במתן שירותים לאזרחים על ידי הארגונים מהמגזרים השונים?
- מהם כיווני הפעולה האפשריים עבור ארגוני החברה האזרחית (משלימים את מה שהמדינה לא יכולה לתת, מחליפים את פעולות המגזר הציבורי בעקבות תהליכי הפרטה, יוזמים דרכי פעולה חדשות, תובעים מהמגזר הציבורי לתת שירותים נדרשים ועוד).

<http://noar.education.gov.il>

○ האם ישנם מצבים שבהם על ארגוני המגזר השלישי לדרוש מהמגזר הציבורי לתת לאזרחים את מה שמגיע להם על פי חוק?

ב-5 בדצמבר יתקיים ברחבי העולם יום ההתנדבות הבינלאומי על פי החלטת האו"ם. חינוך למעורבות, מעצם הגדרתו, משלב בין מטרה קוגניטיבית, הכוללת את הבנת הערך והשלכותיו על הפרט ועל החברה, לבין פיתוח דפוסי התנהגות של פעולה למען החברה. למידה מתוך התנסות (דיואי) היא הגישה הפדגוגית שתתרום להשגת מטרות אלו.

הגיליון הנוכחי עוסק בשאלת תפקידה של החברה האזרחית ובמקומם של בני הנוער בתוכה באמצעות משחק סימולציה ודיון במשמעויות שעולות במהלכו. מטרתו לעודד את בני הנוער להתנדב מתוך שיקול דעת לפעילות משמעותית במסגרת ארגוני החברה האזרחית: להיות מעורים בתפיסות העולם של הארגון, לתת את דעתם על בעיות ערכיות העשויות לנבוע מבחירת דרך פעולה אחת במקום אחרת ולתפקד כ"מתנדבים נבונים".

אני מקווה שגיליון זה יעודד את המחנכים, המדריכים ובני הנוער לדון במטרות ובתפקידים של החברה האזרחית ושל הארגונים הפועלים במסגרתה ובמקומם של בני הנוער בפעילותם ההתנדבותית בארגונים אלה, ויוביל אותם בעקבות הדיון לפעילות פורייה ומועילה הלכה למעשה.

משחק סימולציה

"מחייסות משאבים פרויקט קהילתי"

מטרות

1. להכיר ולהבין מושגים הקשורים לפעילות החברה האזרחית והמגזר השלישי.
2. לעמוד על כיווני פעולה אפשריים של ארגוני החברה האזרחית ועל היתרונות והחסרונות של כל אחד מהם עבור הפרט, הקהילה, החברה, המדינה והארגון עצמו.
3. לחדד את הערנות של בני הנוער לגבי אופי הפעילות של הארגונים שבמסגרתם הם מתנדבים ולעודד אותם להתנדבות מתוך שיקול דעת.

עזרים: כרטיסי משימה לקבוצות, כרטיסי פרויקטים, כרטיסי ארגונים.

משך זמן: שעה וחצי עד שעתיים.

תקציר מהלך המשחק

שלב א': המנחה מתאר את כללי המשחק ואת האירוע.

שלב ב': המשתתפים מתחלקים לשתי קבוצות עיקריות:

1. מועצת הנוער העירונית / היישובית (עד עשרה משתתפים בקבוצה).
2. נציגי ארגונים שונים (ציבוריים, מגזר שלישי, פרטיים). בכל קבוצה עד ארבעה משתתפים.

שלב ג': חברי כל קבוצה מקבלים כרטיסי מטלה וכרטיסי פרויקטים. בנוסף מועצת הנוער מקבלת גם את כל כרטיסי הארגונים וכל ארגון מקבל רק את הכרטיס שלו. הקבוצות עורכות דיונים בהתאם להנחיות שבכרטיס המטלה שלהן.

שלב ד': קבוצת הנוער מתחלקת לצוותים. כל צוות נפגש עם אחת מקבוצות הארגונים ומנסה לשכנע את חבריה לתרום משאבים לפרויקט מסוים.

שלב ה': דיון מסכם:

1. בתוצאות מהלך גיוס המשאבים.
2. בסוגיות הקשורות לפעילות במסגרת החברה האזרחית - יתרונות וחסרונות לפרט ולחברה.

מהלך הפעילות**שלב א' - במליאה**

המנחה מתאר את מהלך המשחק (לפי התקציר שלעיל) ואחר כך ואומר את הדברים הבאים:

מועצת הנוער העירונית (או היישובית – על פי העניין) התכנסה לישיבתה הראשונה בתחילת השנה, לאחר שחבריה ערכו במהלך הקיץ מיפוי צרכים בישוב, סיכמו את הפעילות של השנה הקודמת, והכינו רשימת פעילויות ומשימות שהיו רוצים לעשות בשנת תשס"ז. בישיבה הנוכחית הם עוסקים בקידום שלושה פרויקטים (מתוך עשרה שהם התחייבו עליהם בשנה זו וידונו עליהם בישיבה הבאה). על מנת לקדם את השגת המטרות הם נערכים לגיוס משאבים מגופים שונים בקהילה.

שלב ב' - בקבוצות

המשתתפים מתחלקים לקבוצות. כל קבוצה יושבת במקום מוגדר משלה בחדר (מומלץ להכין שלטים לקבוצות).

1. מועצת הנוער (עד עשרה משתתפים בקבוצה) - מתכנסת כדי לדון בדרכים לגיוס משאבים לפרויקטים שהם רוצים לקדם.
2. נציגי ארגונים (ציבוריים, מגזר שלישי, עסקיים). בכל קבוצה עד ארבעה משתתפים. ניתן להפעיל עד עשר קבוצות) – מתכנסים כדי לדון בקריטריונים לתמיכה בפרויקטים השונים, בדרך בה הם יכולים לסייע למימוש הפרויקטים ובתנאים בהם יעשו זאת.
3. כל קבוצה מקבלת כרטיס מטלה, כרטיס פרויקטים וכרטיס ארגונים ומבצעת את הכתוב בו.

שלב ג' - בקבוצות**כרטיסי מטלה לקבוצות****כרטיס מטלה למועצת הנוער העירונית / יישובית:**

1. קבעו מנחה לדיון שלכם.
2. החליטו על דרכים לגיוס משאבים מארגונים שונים בקהילה כדי לקדם את שלושת הפרויקטים המתוארים בהמשך.

התייחסו לשאלות הבאות:

1. אילו גורמים בקהילה רלוונטיים לקידום הנושא המוצג בפרויקט?
2. אילו משאבים נדרשים לכל פרויקט? (סיוע במימוש מה שמגיע על פי חוק, כסף, כוח אדם, ייעוץ, פרסום, חומרי גלם, אחר).
3. האם יש צרכים של התושבים שהרשות המקומית או משרדי הממשלה חייבים לתת להם מענה? מהם?
4. האם יש בקהילה או בסביבה הקרובה ארגונים שיכולים לתת סיוע בדברים להם אתם תזדקקו?
5. מה תוכלו להציע לארגון בתמורה לסיוע שלו?
6. באילו נימוקים תשתמשו כדי לשכנע את הארגונים השונים לתת את המשאבים שאתם מבקשים?

לאחר שתסיימו את הדיונים, התחלקו לזוגות או לשלישיות. על כל זוג / שלישייה להיפגש עם אחד מהארגונים הנמצאים בחדר. עליהם להציג את הצרכים של מועצת הנוער ולנסות להשיג את המשאבים הנדרשים. ניתן לבקש מכל ארגון סיוע עבור פרויקט אחד או עבור מספר פרויקטים.

כרטיס מטלה לנציגי הארגונים

לפני כשבוע קיבלתם מכתב ממועצת הנוער ובו פירוט שלושת הפרויקטים שבחרה המועצה לקדם השנה. בעוד כרבע שעה יגיעו אליכם נציגי הנוער ויבקשו את עזרתכם (לפרויקט אחד או לכולם).

לקראת הפגישה דונו בשאלות הבאות:

1. לאילו פרויקט/ים אתם מוכנים לתת סיוע? מדוע?
2. איזה סוג סיוע אתם מוכנים לתת (סיוע במימוש מה שמגיע על פי חוק, כסף, זמן, כוח אדם, ייעוץ, פרסום, חומרי גלם, אחר)? מדוע?
3. האם תבקשו דבר מה בתמורה לסיוע שתיתנו? מדוע?

2. שימו לב: בזמן הדיון עם נציגי הנוער, זכותכם להפעיל שיקול דעת ולשנות את עמדתכם הראשונית. התנאי לשינוי מדיניות הוא הסכמת **רוב** חברי הארגון לכך. מותר לכם לבקש מבני הנוער לצאת מהחדר בשלב הדיונים שלכם, אם אינכם רוצים שיאיזונו להתלבטויות שלכם. בסיום עליכם להודיע לבני הנוער אם אתם מוכנים לסייע להם, במה תסייעו ומה הם הנימוקים להחלטות שלכם.

נרטיסי הפרויקטים

1. כבר כמה שנים מתנהל ויכוח ביישוב לגבי הקמת בריכת שחייה. למרות הבטחות חוזרות ונשנות של ראשי היישוב – תמיד צצים צרכים אחרים חשובים יותר. כולם מתנערים מההבטחות בטענה שאין מספיק תקציב, אפילו לא להכנת תוכניות ראשוניות, ושיש דברים דחופים יותר לקדם למען התושבים. לבני הנוער נמאס. אין להם מה לעשות בקיץ. הים רחוק, והם מאוד רוצים בריכת שחייה. הם החליטו לקדם את הנושא.

2. לפני שנתיים נהרגו ארבעה בני נוער מהיישוב כתוצאה מהתהפכות רכבם בכביש בינעירוני משובש וחשוך כשחזרו מבילוי בלילה. תושבים שפנו למשרד התחבורה בדרישה לתקן את הכביש נענו ב"לך ושוב". הרשות המקומית אינה יכולה לטפל בכביש בינעירוני. רבים טוענים שבני הנוער נוהגים בפראות – וכך גם קרה עם אלו שנהרגו. השנה החליטו במועצת הנוער היישובית לעשות את הפעולות הבאות: א. לגייס משאבים כדי שיהיה מספיק כסף לשפץ את הכביש. ב. לדאוג להעברת קורסים מסובסדים ללימודי תיאוריה מוגברים בבתי הספר לכל מי שלומד נהיגה.

3. בסקר שערכו מחלקות הרווחה והחינוך ביישוב נמצא כי למעלה מ-100 ילדים מגיעים באופן לא סדיר לבית הספר מפני שחסר להם ציוד בסיסי ללימודים. בנוסף – ידוע על כ-50 משפחות בהן ההורים מובטלים ולכן הילדים לא מקבלים ארוחה חמה במהלך היום. כל אלו גורמים לקשיים בלימודים. ממחלקת הרווחה פנו אל מועצת הנוער היישובית על מנת שתסייע באיסוף ציוד לימודים לתלמידים, תגיש עזרה בלימודים ותפעל להספקת ארוחה חמה.

כרטיסי מידע על הארגונים

סניף הבנק המקומי

מנהל סניף בנק גדול, תושב המקום, ידוע כ"אכפתי" ומשקיע ביישוב. לכן הבנק תורם לפעולות ספורט ביישוב, נותן חסות לאירועי תרבות קהילתיים ועוד. תמורת הסיוע מבקש הבנק להציב במקומות מרכזיים ביישוב שלטי ענק המפרסמים את הפעילות הקהילתית של הבנק. לאחרונה סייע הבנק לשפץ את מגרש הספורט המקומי. במרבית הפרויקטים מתנה הבנק את תרומתו בכך שהעירייה או משרדי ממשלה אחרים יהיו שותפים במימון.

חברת הייטק באזור התעשייה ביישוב

המפעל שעוסק בפיתוח שבבים אלקטרוניים הוקם באזור התעשייה לפני כשמונה שנים. חזון החברה מדגיש את חשיבות הפעילות ההתנדבותית של העובדים וההנהלה בקהילה באמצעות הפניית משאבים (אך לא תרומה כספית). למשל - המנהלים הבכירים נותנים דוגמה אישית ומסייעים בהוראה פרטנית ובחוגי העשרה במתנ"ס לקבוצות נוער אחר הצהריים. בשנה שעברה העובדים שדרגו את חדר המחשבים בבתי הספר ובנו תוכנה לאיסוף מידע על פעולות התרמה שמארגנות תנועות הנוער ביישוב.

הרשות המקומית

ראש העירייה/המועצה וחבריה נבחרו לתפקידם לפני כחצי שנה לאחר מערכת בחירות סוערת. ראש העירייה/המועצה אינו מייצג מפלגה אלא רשימה עצמאית וחשוב לו לכלול מספר רב של נציגים בקואליציה על מנת להשיג את המטרות שהציב לעצמו. היעדים המרכזיים שהציג במערכת הבחירות: שיפור איכות החיים ביישוב; הקטנת המגמה של עזיבת תושבים; סיוע לזוגות צעירים להשתלב במקום; הרחבת אפשרויות הביילוי והפעילויות לבני הנוער; קידום הפיתוח הסביבתי - גינון, שילוט רחובות וכבישים, שיפוך מבני ציבור. אך הוא נאלץ להתמודד עם גירעון תקציבי שהשאיר קודמו בתפקיד. הוא מאמין כי בעזרת שיתוף פעולה עם התושבים, בעלי עסקים וארגוני מתנדבים יוכל לקדם את השגת מטרותיו.

הקרן הבינלאומית לקידום החברה בישראל

הקרן נוסדה לפני חמישים שנה על ידי יהודים בדרום אמריקה ועומדת בסימן התרחבות בכל הקהילות היהודיות באשר הן. הקרן פועלת בשיתוף משרדי ממשלה רבים, הסוכנות היהודית, הקרן הקיימת, עיריות ומועצות ברחבי הארץ, ארגונים ועמותות. מטרת הקרן היא צמצום פערים חברתיים וחינוכיים בישראל. היא עושה זאת על ידי מתן מלגות לתלמידים מתקשים, הקמת מרכזי העשרה, שיפור איכות החיים בפריפריה וכדומה. הקרן מסייעת בדרכים שונות: תרומה כספית, ייעוץ ארגוני, יצירת קשרים, בניית תשתיות ועוד. נציג בכיר של הקרן גר ביישוב שלכם וקראתם רבות בעיתונות המקומית עליו ועל פעילות הקרן.

חברת בוני העיר

אחת מחברות הבנייה המובילות בישראל קיבלה לראשונה זיכיון להקים שכונת מגורים חדשה ביישוב שלכם. השכונה צפויה לאכלס עם סיום הבנייה כאלף משפחות. הפרויקט הוא בראשיתו – ועוד לא ברור באיזו מידה יצליחו למכור את הדירות. החברה מתאפיינת בשמירה על סטנדרטים גבוהים בתכנון, בבנייה ובשירות ללקוחות. בשלושים שנות פעילותה התרחבה החברה ועסקה גם בתכנון סביבתי, מבני ציבור, שירותי פנאי ונופש ועוד. החברה יצאה לבורסה לפני שנתיים ומנהליה נדרשים להציג רווחים כספיים בסוף כל שנת תקציב. בחברה מועסקים בעלי מקצוע מעולים מתחומים שונים: כלכלנים, אדריכלים, מהנדסים, אנשי שיווק ואנשי ביצוע. לחברה ראייה ארוכת-טווח והיא מעוניינת להמשיך את תנופת ההתרחבות, להכפיל את המחזור מדי שנה, להמשיך בפריסת הפרויקטים הארציים ולגוון את אפיקי הפעולה שלה. החברה מאמינה בחיוניות הקשר עם הקהילה ולכן דואגת לשתף את התושבים בתכנון הפרויקטים עוד בתחילת הדרך.

שלב ד' - בצוותים

קבוצת הנוער מתחלקת לצוותי גיוס משאבים. כל צוות נפגש עם אחד מהארגונים ומנסה לשכנע את חברי הארגון לתרום משאבים לפרויקט אחד או יותר, כפי שהחליטו בדיון המשותף.

שלב ה' - במליאה**דיווח:**

כל צוות ממועצת הנוער ידווח לאילו פרויקטים השיג סיוע.

המנחה ירכז את המידע בדרך הבאה: מי הסכים לתת סיוע? לאיזה פרויקט? באילו דרכים?

למנחה: חשוב שבדיון שלהלן ייעשה שימוש במושגים: מגזר ציבורי, מגזר עסקי, מגזר שלישי,

ארגונים ללא כוונת רווח וכד'. להעשרה ראה המדור "זרקור".

שאלות לדיון:

1. האם היו חילוקי דעות בקבוצות השונות בשלב קבלת ההחלטות לגבי גיוס המשאבים?
על מה הם נסבו?
2. אילו נימוקים הועלו לגבי סדר העדיפויות של פרויקטים ושל משאבים? אילו נימוקים סייעו לכם לשכנע זה את זה במצבים של חילוקי דעות?
3. אילו מניעים להתגייסות למען פעילות במסגרת החברה האזרחית עלו במהלך המשחק?
אילו מהמניעים ראויים בעיניכם ואילו לא? מדוע?
4. בכתבה בטלוויזיה הוצגו למעלה מעשרה גופים (ממשלתיים, עסקיים, התנדבותיים) שעוסקים בנוער מנותק, תוך העברת ביקורת על כפילויות מצד אחד ו"נפילה בין הכיסאות" מצד שני.
- האם תופעה זו באה לידי ביטוי גם במשחק?
- כיצד לדעתכם צריכה החברה הישראלית להחליט על סדר העדיפויות בהקצאת משאבים להתמודדות עם סוגיות חברתיות?
5. בדיון שהתקיים אחרי מלחמת לבנון השנייה, סיפר מר אבי אורן, ממטה מאבק הנכים, כי במהלך המלחמה הארגון הפך מארגון שנלחם למען זכויות הנכים ונאבק בממשלה, לארגון נותן שירותים לקהילה שלו. להרגשתו, כתוצאה מכך התרגלו האנשים לקבל שירותים מהארגון ויש להם ציפיות להמשך פעולה ברוח דומה. הוא התלבט בקול רם:
האם על הארגון לשנות את המדיניות שלו ולהפוך לארגון נותן שירותים?
- אירוע זה ממחיש שתי עמדות יסוד בעבודתם של ארגוני החברה האזרחית – השלמת שירותי המדינה מול מאבק להשגת שירותים מהמדינה. האם שתי עמדות אלו באו לידי ביטוי במשחק ששיחקתם? כיצד? מהי עמדתכם ביחס לסוגיה זו? הסבירו.

6. חברת תקשורת גדולה תרמה כמיליון ₪ לשיפוץ בית ספר תיכון המאכלס תלמידים משכבות חלשות. המבנים נצבעו בצבעים המוכרים של החברה ונתלו כרזות המפרסמות אותה. משרד החינוך הביע את התנגדותו לשלטי הפרסום והם הורדו, אך הצבעים נשארו. בית הספר נעזר בשנים האחרונות במימון רב של חברות פרטיות להפעלת פרויקטים בתחום המחשוב, המדע ועוד.
- האם לדעתכם צדק משרד החינוך כשדרש להסיר את הפרסומות? מדוע?
 - התופעה של פרסום המעורבות הקהילתית של חברות עסקיות רווחת מאוד (דבר המנוגד לערך של "מתן בסתר"). מהם היתרונות והחסרונות של פרסום מעורבות חברתית?
- האם צריכים להיות גבולות לפרסום? מהם?
 - מה חוויתם בהקשר זה במשחק?
7. יועצת ארגונית בתחום של "עסקים למען הקהילה" מציגה שלל נימוקים שכדאי לעסקים להשקיע בקהילה: איכות החיים של הקהילה והלקוחות משפיעה על הגדלת מאגר הלקוחות; הפעילות יוצרת תדמית חיובית לעסק; כאשר בפעילות בקהילה מעורבים העובדים והמנהלים כאחד, מתחזקים ערכים דמוקרטיים, גוברת ההזדהות של העובדים עם החזון והמטרות של החברה ומתחזקת הנאמנות של העובדים אליה; עבודה התנדבותית תורמת לשיפור מיומנויות אצל העובדים ולעלייה ביצירתיות, ומחזקת עבודת צוות טובה יותר; ההשקעה בקהילה תורמת לייחוד של הארגון והמוצרים שלו ומבדילה אותו באופן ברור יותר מארגונים דומים לו; מחויבות חברתית שווה מנהיגות חברתית; "לא מספיק שאתה משנה את העסק שלך, אתה צריך להשתמש בעסק שלך כדי לשנות את העולם"; "אם הפירמה תפעל לשיפור העולם, העולם יפעל לשיפור הפירמה".
- אילו מהנימוקים שהיא מציגה ראויים בעיניכם? לאילו מהנימוקים יש ערך מוסרי רב יותר בעיניכם? מדוע?
8. מעורבות חברתית יכולה לתרום לתחושת "יחד ושותפות", אך יש בה גם סכנה לפיצול בחברה בעקבות מאבק של תת קבוצות להשיג את מה שהם רוצים עבור עצמם. האם תוכלו להביא דוגמאות לארגונים הפועלים למען מגזר ספציפי לעומת ארגונים המשרתים את כלל הציבור?
9. האם אפשר לתת מענה לצרכים של קבוצות אינטרס ייחודיות בלי לפורר את האחדות החברתית ותוך חיזוק המכנה המשותף? כיצד?
10. מהם היתרונות והחסרונות במעורבותם של גופים אזרחיים בחיי הישוב? (מה מרוויח

הארגון? במה מרוויחה החברה?)

11. מניסיונכם כמתנדבים, אילו ארגונים שפגשתם (במסגרת מחויבות אישית, יוזמה פרטית,

בתנועת הנוער וכו') עסקו בהשלמת תפקידי הממשלה? אילו עסקו בהחלפת תפקידי

ממשלה? אילו עסקו בניסיון לשנות את סדר העדיפויות של השלטון (המקומי או

המרכזי)? כיצד?

12. מה למדתם מהמשחק ומהדיון? אילו עמדות בנוגע למעורבות חברתית תרצו לאמץ

לעצמכם?

המגזר השלישי והחברה האזרחית בישראל

המונח **החברה האזרחית** מופיע לראשונה אצל הפילוסוף פרידריך הגל (1821), המבחין בין המדינה לבין החברה האזרחית. הגל רואה במדינה רשות המפעילה סמכות של כפייה וכוח פוליטי כדי ליצור אינטגרציה בין הצרכים של הפרטים המרכיבים אותה. לפיכך, המדינה פועלת בצורה מנוגדת לחירות האינדיווידואלית המאפיינת את "החברה האזרחית", שתפקידה לדאוג בראש ובראשונה לפעילות חופשית של חברה. אחת הדרכים להביא לידי ביטוי את הפעילות החופשית של האזרחים ב"חברה האזרחית" הינה באמצעות **ארגוני המגזר השלישי**. זהו מונח כולל לארגונים לא-ממשלתיים - (Non Governmental Organizations- NGO) עמותות, ארגונים פילנתרופיים, ארגונים וולונטריים, ארגוני מתנדבים, תנועות חברתיות וארגונים ללא כוונות רווח (מלכ"ר - Nonprofit Organization).

הוא מכונה "שלישי" כדי להבדילו מה**מגזר הציבורי** - גופים ומוסדות המצויים בבעלות ציבורית מכוח חוק, כמו משרדי ממשלה, מפלגות, רשויות מקומיות, המוסד לביטוח לאומי וכיו"ב ומה**מגזר העסקי** - חברות עסקיות הפועלות למטרת רווח.

תפיסת העולם של ארגון הפועל במגזר השלישי תלויה בתשובה שהוא נותן לעצמו בנוגע לשאלה: מי צריך לתת מענה לצורך שעולה בחברה? ישנם אלו המבססים את תפיסת העולם שלהם בעיקר על מתן מענה לצרכים על ידי הספקת שירותים במקום או כתוספת למה שניתן על ידי המגזר הציבורי, וישנם אלו הדוגלים בהקדשת המשאבים שלהם לשינוי המצב החברתי.

ארגונים העוסקים בשינוי חברתי (או ב"סינוור חברתי") מציעים הסתכלות חדשה ואחרת על המושגים "אחריות חברתית" ו"גישה דמוקרטית". את עיקר מאמציהם הם מקדישים ליצירת כוח חברתי משמעותי נוסף על זה הקיים בידי המגזר הציבורי והמגזר העסקי. הם תובעים להיות שותפים שווים בתהליכי קבלת החלטות בנוגע למתרחש במדינה ובחברה. בכך הם מהווים גוף המתווך בין דרישות האזרחים לבין הממסד, משמשים פה לאזרחים חסרי יכולת ומשאבים, מספקים הגנה לאזרחים בתחום של זכויות האזרח, מגינים על אוכלוסיות מקופחות וחלשות ועוד. כאשר המאבק שלהם מצליח, התוצאה היא מימוש ערכים של שוויון הזדמנויות, חלוקה הוגנת של משאבים, זכויות הפרט ועוד. ארגונים מסוג זה יוצרים הזדמנויות לקשרים בין קבוצות חברתיות שונות, מאפשרים לאזרחים לקחת אחריות על גורלם ולהשתתף בהחלטות המתייחסות לחייהם.

דוגמאות לארגונים העוסקים בהשלמת שירותים או ממלאים צורך שלא ניתן לו מענה על ידי המגזר הציבורי: ארגונים המקימים בתי תמחוי, ארגונים המקימים ומפעילים הוסטלים למפגרים, מתנדבים הנותנים שיעורי עזר לילדים נזקקים וכדומה.

דוגמאות לארגונים המתמקדים בשינוי: ארגונים הנלחמים למען שינוי של חוקים בנושאי איכות הסביבה, ארגונים התובעים מהמדינה למלא את חובותיה כלפי האזרחים בתחום הרווחה, ארגונים המפגינים למען שינוי המדיניות הביטחונית ועוד.

לא אחת ארגון פועל בשתי הדרכים יחדיו או מחליף דרך פעולה אחת באחרת בעקבות שינויים חברתיים.

רוב ארגוני החברה האזרחית בעולם ובארץ מעורבים בעיקר בפעילויות חברתיות בתחומי

<http://noar.education.gov.il>

התרבות, החינוך, שמירת הסביבה והגנה על זכויות האדם, מיעוטים, נשים, זקנים, חולים וילדים. כמו כן הם פועלים ליצירת דגמים של כלכלה קהילתית וסולידרית, המבוססת על שיתוף-פעולה בין יצרנים, צרכנים וסוחרים, ופיתוח רעיונות חדשים בתחום העסקי. כאן נוצרים ערכים ורעיונות חברתיים אשר מעניקים משמעות, זהות וייעוד לחיים החברתיים בתחומי התרבות, המדינה והכלכלה.

המאפיינים הבולטים של ארגוני המגזר השלישי הם מעורבות של מתנדבים הבוחרים להצטרף לפעילות או לארגון, שימוש במשאבים הניתנים כתרומה (כסף, מקום פעילות, ייעוץ, פיתוח, כוח אדם ועוד), ניהול-עצמי, ופעילות מתוך מוטיבציה אישית.

המחקר, העוסק ביחסי הגומלין של המגזר השלישי עם ממשלות ועם המגזר העסקי, מצביע על מערכות יחסים סבוכות למדי:

חברה עסקית עשויה להפריש כספים למען פרויקטים חברתיים – אם מתוך מניעים ערכיים ואם מתוך מחשבה שתמיכה בקהילה תוסיף לקוחות לחברה או תקנה לגיטימציה לחברה גם בתחומים אחרים של פעילותה.

רשות עירונית עשויה להפעיל שירותים באמצעות עמותות - כחלק מתהליכי הפרטה, כדרך להעסיק עובדים ללא צורך במכרזים או כדי להתמודד עם צמצומים תקציביים.

משרד ממשלתי עשוי לתמוך כלכלית בארגון העוסק בתחום פעילותו – כדי לעודד את מעורבות הציבור או כדי ליצור כוח רב יותר להשגת המטרות של המשרד מול גופים אחרים הפועלים בתחום זה (תופעה אופיינית מאוד לתחום איכות הסביבה למשל).

יש הסבורים כי רק באמצעות אחריות ופעולות חברתיות-מוסריות, חופשיות ועצמאיות, ניתן היום לרסן את הגלובליזציה, לחזק את המדינה בתחומי אחריותה המוצדקים ולעורר מחדש מודעות לזכויות אנושיות וחברתיות. הם טוענים כי מקור הסמכות והלגיטימציה של החברה האזרחית גדל ככל שקטנה מעורבותה הישירה בניהול המוסדות השלטוניים והכלכליים. לכן יש לוותר על שליטה ישירה במוקדי הכוח הפוליטי והכלכלי ואפילו על יצירת שותפויות עם המגזר הציבורי. פעילות עצמאית לחלוטין היא מקור ההשפעה הרוחנית-תרבותית רבת העוצמה של החברה האזרחית.

אחרים טוענים כי גם אם תצליח החברה לחלק את משאביה באופן צודק ולא תקפח אף אזרח – תמיד יהיו תחומים בהם תידרש מעורבות ועשייה אקטיבית של הפרט ללא הישענות על הממסד. מעורבות זו תעצים את תחושת הסולידריות, ההשתייכות, האחדות והאחריות האישית, ולכן חשוב שהאזרחים יתרמו לעצמם וזה לזה.

מקורות

- מילון מונחים חברתי-כלכלי – מכון ון-ליר <http://www.vanleer.org.il/heb/content.asp?id=61>
- מבט מהיר על המגזר השלישי – המרכז לחקר המגזר השלישי – אוניברסיטת בן-גוריון (מצגת) <http://cmsprod.bgu.ac.il/NR/rdonlyres/BA858A30-8095-4140-B09E-pdf.114757/DED534B2583A/14757>
- בן-אהרן, ישעיהו. שעתו של המגזר השלישי: עליית החברה האזרחית בעולם ובישראל http://www.civilsociety.co.il/articles/hevra_ezrahit_sheato_shel.htm
- שמיד, הלל. "תרומתם של ארגונים ללא כוונת רווח לחברה האזרחית", **קהילה במרכז**, גיליון 3, 2003

<http://noar.education.gov.il>

מה ברשת

החברה האזרחית ברשת באינטרנט

אתרים

החברה האזרחית בישראל

<http://www.civilsociety.co.il>

התנדבות בישראל

<http://www.ivolunteer.org.il>

מגזר 3 – מגזר ההתנדבות והמלכ"רים

<http://www.migzar3.org.il>

שתי"ל

<http://www.shatil.org.il/site/index.asp>

המרכז הישראלי לחקר המגזר השלישי

<http://cmsprod.bgu.ac.il/Centers/ictr>

חברה אזרחית – מכון ון-ליר

<http://www.vanleer.org.il/heb/content.asp?id=11>

ערוץ מעורבות – Y-Net

<http://www.ynet.co.il/home/0,7340,L-3262,00.html>

פרויקט מפעל הפיס – מעניקים לקהילה באהבה (2006)

<http://www.themarker.com/tmc/marketing/lottery/paisMain.jhtml>

מרכז ישראלי לקידום צדק חברתי

<http://www.socialjustice.org.il/adentro.php?cat=news>

מאמרים

בגידת המדינה / דניאל בן סימון, הארץ, 4.9.06

<http://www.haaretz.co.il/hasite/spages/758415.html>

<http://noar.education.gov.il>

ההנחה – גם בעימות הבא המדינה תזדקק לגופים פרטיים / רותי סיני, **הארץ**, 5.9.06
<http://www.haaretz.co.il/hasite/pages/ShArtPE.jhtml?itemNo=758833&bl=2&contrassID=2>

פניית עמותת ידיד למבקר המדינה לגבי התנהלות המדינה כלפי העורף במלחמה
<http://www.yedid.org.il/NewsMain.asp?id=625>

מחקר: הארגונים החברתיים חשו "בודדים בשטח" במלחמה בלבנון / רותי סיני, **הארץ**, 3.11.06
<http://www.haaretz.co.il/hasite/pages/ShArtPE.jhtml?itemNo=783467&contrassID=2&subContrassID=21&sbSubContrassID=0>

קליין, דוד. "ניהול מדיניות חברתית לאומית", הרצאה של נגיד בנק ישראל בכנס בבית הנשיא, ביוזמת מרכז טאוב לחקר המדיניות החברתית בישראל, 6.9.04
<http://www.bankisrael.gov.il/deptdata/neumim/neum162h.htm>

זולפן, יוסי. "ההתנדבות ומאפייניה", **הכנסת - מחלקת מחקר ומידע**, 10.2.04
http://www.knesset.gov.il/mmm/keywords_search.asp

צדוק, דינה / בן פורת, דפנה ואחרים. "האחריות החברתית של המגזר העסקי", **הכנסת, מחלקת מחקר ומידע**, דצמבר 2005
<http://www.knesset.gov.il/mmm/doc.asp?doc=m01519&type=pdf>

פעילות מתוקשבת

מתנדבים בתבונה – אתר מינהל חברה ונוער

<http://noar.education.gov.il/main/upload/alsederyom/volun.htm>

מתנדבים - משחק סימולציה

משחקי סימולציה (הדמיה) הם משחקים המדמים מציאות מורכבת. במהלך המשחק נדרשים המשתתפים לנקוט עמדה, לקבל החלטות, לנהל משא ומתן ולהגיע להסכמים. כל אלו מתרחשים באירוע בעל מאפיינים, פרטים ותנאים מוגדרים.

זוהי צורה של למידה תוך כדי פעולה חווייתית והיא מובילה להבנה עמוקה של המציאות ודרכי ההתנהלות בה. במשחק יש לכל משתתף תפקיד מוגדר, משימות ויעדים. הדינמיקה בין כלל המשתתפים יוצרת את החוויה והתהליך הנדרש.

מטרות אפשריות למשחקי סימולציה: לייצג התנהגות של מערכת, לבדר, ללמוד, לבדוק מערכות בטרם ייושמו בפועל, לקבלת תחזיות על התנהגות מערכות, לאמן משתמשים עתידיים במערכת המדומה ולהקטין את המחיר של טעות, להתנסות במציאות "כפי שהיא", להכשיר לקראת

תפקיד לפני שמתחילים למלא אותו, ללמוד על מצבים חברתיים, להתנסות בקבלת החלטות מהירה במציאות מורכבת, להתאמן לקראת מצבי סכנה ולחץ, לחזק עבודת צוות ועוד. משחקי סימולציה מיועדים לתלמידים, לסטודנטים, לעובדים, למנהלים, לקבוצות עניין ועוד.

משחקי סימולציה יכולים להיות קצרים או ארוכים, מורכבים מאוד או פשוטים למדי, מחקים אירוע שהתרחש במציאות או מדמים אירוע אפשרי וכדומה.

כדי להשיג את מטרת המשחק ולהצליח בהפעלתו חשוב להקפיד על הכנת הסביבה הפיזית, ארגון חומרי הלמידה והכנת המשתתפים. חשוב מאד, כמובן, שהמנחה יבין את משמעות המהלך על מנת שיוכל להדריך את המשתתפים ולקדם את המשחק בהתאם לדינמיקה המתרחשת בחדר, לערוך דיון בסיום המשחק כדי לעבד את החוויות שהתרחשו במהלכו ולהעצים את התובנות העולות מהן.

מקורות:

ויקיפדיה – הערך סימולציה

דב גולדברגר (עורך). **מתודופדיה**, הוצאת ידיעות אחרונות, 2003, עמ' 140.

עריכה: אוריה שוחט, ורדה גיל

כתיבה: אילנה רבינוביץ, צפרית גרינברג

עריכה לשונית: אמנון ששון

הקלדה: כרמלה אפסקר

עיצוב והפקה: עמליה לואין ודקלה משיח

עיצוב גרפי לאינטרנט: ורדה בוברוב